

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

**на монографію «Криміналістика XXI століття: місце у системі наукового знання»
заступника декана з наукової роботи юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, кандидата юридичних наук, доцента М.В. Даньшина**

На сьогоднішній день в умовах оновлення кримінального процесуального законодавства України проблематика місця криміналістики в системі наукового знання набуває все більшого значення. Це значною мірою зумовлено тим, що криміналістика за тривалий час свого існування і розвитку створила вельми значний арсенал засобів аналітико-пізнавального характеру та накопичила вже достатній досвід його застосування при розслідуванні злочинів і використання в роботі з різними доказами.

Формування криміналістики, яка історично вийшла з надр кримінально-процесуальної науки й тому тісно пов'язана з теорією доказів, відносять в кінець XIX ст. Її становлення супроводжувалося гострими дискусіями і суперечностями. Однак і досі залишаються актуальними питання щодо природи та предмета криміналістичної науки, досить дискусійною є проблематика взаємопроникнення криміналістики та інших наук. Тому є досить актуальним і перспективним аналіз тенденцій та перспектив майбутнього розвитку криміналістики. Узагалі слід зазначити, що розвиток будь-якої конкретної науки певною мірою визначається спроможністю чіткого уявлення про її місце у системі наукового знання. Для криміналістичної науки рішення цього питання має вагомий значення як для визначення її сучасної функції і ролі в кримінальному судочинстві, так і для з'ясування джерел тих даних, за рахунок використання яких росте арсенал власне криміналістичних засобів та методів протидії злочинності. Отже, вихід монографії «Криміналістика XXI століття: місце у системі наукового знання» Максима Валерійовича Даньшина є обґрунтованим і своєчасним¹.

Перш за все, потрібно наголосити на логічній і системній побудові цієї наукової роботи, яка складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел. Варто зазначити, що структура монографії є оптимальною і такою, яка дозволяє охопити та розкрити основні питання теоретико-методологічної основи науки криміналістики та дослідити зв'язок криміналістики з природознавчими, технічними та суспільними науками. Під час її написання автором було використано значний масив вітчизняної та зарубіжної новітньої наукової літератури. Її аналіз дозволив дещо по-новому розглянути низку теоретичних положень, які покладені в основу концепції місця криміналістики у системі наукового знання. Монографія в комплексному вимірі присвячена дослідженню багатогранності криміналістики, її сучасного призначення, а також знаходженню власного місця цієї науки у системі сучасного наукового уявлення.

Питання про місце криміналістики у системі наук кримінально-правового циклу завжди цікавило вчених, причому більшість з них відводили і відводять їй прикладну, обслуговуючу роль. Проте цілком правильно зазначається у дослідженні М.В. Даньшина, що можливості криміналістики у справі забезпечення досудового слідства і судового розгляду достовірною доказовою інформацією, що гарантує правильне вирішення справ, постійно підвищуються. Саме ця наука забезпечує ефективне збирання, перевірку, оцінку і використання доказів, необхідних для вирішення важливих завдань кримінального, а в деяких випадках і цивільного та арбітражного судочинства. Професійна діяльність слідчого, начальника слідчого органу, прокурора, експерта, слідчого судді неможлива без використання засобів, прийомів і рекомендацій криміналістики, особливо якщо врахувати, що з кожним роком злочини стають дедалі більш складними і витонченими.

Узагальнення попередніх напрацювань, систематизація вітчизняних та зарубіжних досліджень щодо з'ясування зв'язків криміналістики з іншими науками, аналіз питань взаємопроникнення криміналістики та теорії ОРД також є найважливішими здобутками цього дослідження. Саме завдяки проведеному ретельному ретроспективному та змістовному аналізу існуючих у науці доктрин з цього приводу, розуміння філософії криміналістики та її природи дозволило сформулювати сучасне авторське бачення динамічного процесу розвитку криміналістики. Процесу, який відбувається при постійному та безперервному пошуку свого власного місця у системі існуючого наукового знання. Зазначена проблематика завжди була в полі зору вчених, тому закономірно, що ще з досить давніх часів було закладено міцний теоретичний фундамент для подальшого розвитку наукової думки в цьому напрямку. У сучасних умовах динамічної трансформації наукових знань актуальність питання щодо визначення місця і зв'язків криміналістики обумовлена появою нових юридичних наук, кардинальними змінами в кримінальному процесуальному законодавстві, коли закономірно виникають питання «Кому адресовані наукові положення криміналістики та її рекомендації? Хто є користувачем її знань?». Саме це дає поштовх до змін в криміналістиці, змушує її інтегруватися з іншими науками і дозволяє поповнювати свій арсенал за рахунок їхніх досягнень.

Також варто підкреслити важливість наукового осмислення та чіткого розуміння тих динамічних процесів розвитку сучасної криміналістики, які беззаперечно змінюють межі цієї науки, коригують її соціальні завдання та фокусують увагу на нових сферах застосування. З цього приводу автором дослідження відзначено, що трансформація криміналістичної науки обумовлюється і змінами у видах і формах злочинності. Традиційно криміналістика виникла і розвивалася як наука, яка покликана була задовольняти потреби правоохоронних органів в ефективних засобах, прийомах і методах розслідування злочинів. Тому М.В. Даньшин цілком правильно та аргументовано зазначає, якщо криміналістика не зможе упоратися з цим завданням і зануриться у теоретизування, то

¹ Даньшин М.В. Криміналістика XXI століття: місце у системі наукового знання [Текст]: монографія / М.В. Даньшин. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 480 с.

її місце скоріше всього буде зайнято іншою наукою, більш адаптованою під завдання та вимоги практичної діяльності. І саме тому багато сучасних дослідників, аналізуючи процеси інтеграції і диференціації наукового знання, звертають увагу на проблему місця криміналістики в системі наукового юридичного знання і тенденції її розвитку.

Уявляється, що до беззаперечних досягнень роботи в аспекті її новизни потрібно віднести визначення місця криміналістики у системі юридичних наук під кутом зору функціонування нового Кримінально-процесуального кодексу України, який концептуально реформував органи кримінальної юстиції, суттєво реорганізував судові та правоохоронні органи та наділив їх новими повноваженнями та функціями. У зв'язку з цим у монографії чітко сформульовані та проаналізовані першочергові завдання, які криміналістика зобов'язана вирішити з метою створення належного наукового забезпечення ефективної протидії злочинності. Зокрема, важливим у сучасних умовах розвитку криміналістики є вирішення на монографічному рівні проблеми взаємозв'язку криміналістики та оперативно-розшукової діяльності. Це дослідження набуває особливої важливості в умовах реалізації нових положень КПК України в практику протидії злочинності з використанням ресурсів двох спеціальних наук. Це обумовлено тим, що арсенал слідчих дій органів досудового слідства у збиранні доказів було розширено засобами оперативно-розшукового характеру (негласними слідчими діями), по суті, без їх розмежування з процесуальними. У зв'язку з цим цікавим є, здійснений М.В. Даньшиним аналіз цілей, природи та об'єктів вивчення теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістики. Окрім того, автор з цих позицій визначає сучасні проблеми розвитку теорії ОРД, надає прогнози подальшого розвитку зв'язків криміналістики та ОРД, визначає перспективи розвитку цих споріднених наук. Ці процеси пов'язуються з проблемами реформування правоохоронних органів і спеціальних служб України. При цьому робиться акцент на необхідності зміцнення правових, демократичних засад суспільного життя, законності й конституційного правопорядку в державі та підвищенні на цій основі ефективності захисту прав і законних інтересів громадян, держави, суспільства від сучасних злочинних загроз. Дослідник правильно звертає увагу читача на необхідності адаптації діяльності правоохоронних органів та суду до європейських стандартів у суспільних відносинах.

У монографії значна увага приділена проблематиці викладання криміналістики у спеціалізованих та неспеціалізованих вищих навчальних закладах України. В цьому аспекті автор підкреслює відмінності у побудові навчальних курсів криміналістики у спеціалізованих (відомчих) і не спеціалізованих вищих навчальних закладів. Підкреслює важливість удосконалення та приведення до загальноосвітнього стандарту методик викладання криміналістики у сучасних умовах трансформації та диференціації наукового уявлення.

Разом із тим монографія не позбавлена й окремих недоліків, які хоча і не впливають на її загальну позитивну оцінку, але їх наявність, на нашу думку, дещо звужує проведене наукове дослідження сучасних проблем криміналістичної науки. Зокрема, уявляється, що ідея автора проаналізувати тенденції подальшого розвитку криміналістики, мала б охопити й питання розширення її сфери за рахунок включення до неї адвокатської діяльності. Наділення сторони захисту правом самостійного збирання доказів під час досудового слідства робить це питання достатньо актуальним. З урахуванням цього в останній час у криміналістичній літературі з'являються висловлювання щодо необхідності уточнення та корекції предмета та системи криміналістики. На наш погляд, монографія значно виграла б, якби в ній знайшлося місце для ретельного аналізу та дослідження перспектив теорії «криміналістичної адвокатології», запропонованої в останні роки російським вченим О.Я. Баєвим, і яка має на меті розділення криміналістики на дві підсистеми – криміналістика обвинувачення та криміналістика захисту.

Однак висловлене зауваження жодною мірою не знижує високої наукової цінності рецензованої монографії і запропоноване лише для врахування автором у його подальшій науковій діяльності.

Отже, підсумовуючи, слід відзначити, що монографія М.В. Даньшина становить значний науковий інтерес та заслуговує на увагу науковців, викладачів, практичних співробітників правоохоронних органів та суду, а також усіх небайдужих до проблем розвитку й удосконалення криміналістичної науки.

Завідувач кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

М.А. Погорецький